

Gezi Dersleri-II
Küre-Muhazakar Kalpazanlığın Eleştirisi Temelinde Gezi
Ruhunun Açmazları ve İmkânı: Gezi Ruhunun Karşısına
Türk-Kürt Ayrımına Dayalı “Çözüm-Şiddet Süreci”
Çıkarılırken Devlet-Cami Dindar Otoriterliğinin
Devlet-Tarikat Dindar Otoriterliğine
Dönüştürülmeye Çalışılması

Gezi Lessons-II
The Dilemmas And Possibility Of The Gezi Spirit On The
Basis Of The Criticism Of Globe-Conservative Forgery:
Trying To Transform State-Mosque Authoritativeness Into
Sect Religious Authoritativeness, When “Solution-Violence
Process” Being Put Forth Against The Gezi Spirit

Ertan Eğribel

Özet: Gezi ruhunun mevcut düzen içinde biçimlenmesinden kaynaklanan zaafına karşın el yordamıyla da olsa otorite karşıtlığı ve direnç temelinde temsil ettiği parlamenter düzenin sınırları aşma, özgürleşme, dayanışma, birliktelik ruhuyla yeniyi temsil etme yeteneği var. Onu önemli hale getiren ve üzerinde durulması, zenginleştirilmesi gereken özelliği de budur. Günümüzde dünyada küreselleşme-karşıtı olarak görülen hareketler mevcut düzenin açmazlarını ve sınırlılığını içinde taşıyorlar. Buna karşılık Gezi ruhu Türkiye'nin özgün sorunlarından kaynaklanan çeşitli açmazları ve imkanlarını tartışmaya izin verdiği için diğer hareketlerle benzer bazı yönlerine karşın, günümüz uygarlık sorunlarını daha geniş bir çerçevede ifade etme ve aşma imkanına sahip.

Anahtar Kelimeler: Gezi ruhu, küre-muhafazakarlık, küresel kalpazanlık, antici siyaset

Abstract: Although there are weaknesses of the Gezi spirit which were formed due to the available system, it has unintentionally an ability of being an opposition of authority and exceeding the limits of parliamentary system it represents on the basis of resistance, becoming free, solidarity and representing the new with the spirit of togetherness. This the characteristics that makes it important and need to be emphasized and enriched. At the present time the movements taht are seen as anti-globalisation in the world have the dilemmas and limitations in themselves. On the other hand, as the Gezi spirit allows to discuss various dilemmas and possibilities arose from the typical issues of Turkey it has the possibility of expressing and exceeding today's civilization problems in a wider context though it has some similar ways with the other movements.

Keywords: The Gezi spirit, globe-conservativeness, global forgery, opposition politics

Büyükada'da bisiklete binen başörtülü, neşeli kızlar, Kürt faytoncular,
 Türkçe- Rumca yeni şarkılar.
 Dalından sarkan olgun meyveler.
 Tembel deniz.
 Zaman tamamına erdi. Şimdi
 aşk ve devrim zamanıdır.
 Ayaklar baş olacak, başlar ne ayak!
 "Polislerimiz kahramanlık destanı yazdı!"
 "Üç gün boyunca (çapulcular) Dolmabahçe Caminden operasyonlarını yürüttüler!" (Devlet-Cami
 cemaatine yönelik kışkırtma) Erdoğan
 (Sadece direnişçiler için değil,
 Erdoğan'a da yönelik) "On yılda kazandığımızı, üç günde
 kaybedebiliriz", Cumhurbaşkanı Gül
 (Obama içinden) "Biz de!"
 "Kahr olsun başız şeyler-Ne slogan yazacağımı bilemedim!" (Duvar yazısı)
 "Yeni bir başlangıç- Her şey yeni başlıyor" (Birbirine karşıt görüş ve uygulamalar aynı isteği
 gündeme getiriyor.)
 Kararsız denge/sizlik.

28 Mayıs 2013'de Türkiye çapında milyonlarca insanın katıldığı halk ayaklan-
 ması Taksim Komünü'nü 15 gün yaşatabildi. Taksim Komünü tasfiye edildi.
 Ancak Türkiye'nin ve dünyanın üzerinde "gezi ruhu" hayaleti dolaşiyor. Bu ha-
 yaletin kendi varlığını somutlaştırma ve ifade biçimi mevcut küre-muhafazakar
 otoriter düzene ve kalpazanlığa karşı çıkmak. Bunun yükseliş hali direniş teme-
 linde sokakta özgürleşme, dayanışma ve birlik bilincidir. "Her yer Taksim, her
 yer direniş" sloganında dile getirilen gerçeklik bunun bir ifadesi. Bu hedef göste-
 ren bir eylem sloganı olmasına rağmen bu eylemin nasıl biçimleneceği, nasıl so-
 nuçlanacağına dair sürekliliği olan bir oluşum ve bilinç söz konusu değildir. Gezi
 ruhu otorite karşıtlığı ve özgürleşme ile insanları yüceltmiş, yaptıkları eyleme
 yeni bir meşruluk, moral, hukuk, siyasi karakter, ahlak, disiplin kazandırmıştır.
 Bu anlamda küre-muhafazakar otoriterlik karşısında sokakta sağladığı direniş
 ve özgürleşmeyle sadece gündelik yaşam içinde üstünlüğü ele geçirmekle kal-
 mamıştır. Halk ayaklanması ve sokak muhalefeti parlamenter düzenin (meclisin)
 dışında temel güç haline gelmiştir. Denge artık sokaklar ile verili siyaset arasında
 oluştuğu için birbiri içine girmiş yasama, yargı, yürütme aracılığıyla gelen her
 türlü girişim sokakta sağlanan birliğe çarpıyor. Bunun en somut örneği iktidarın
 otoritesinin ve "çözüm-şiddet süreci" olarak tanınan uygulamaların sokaktaki
 denge karşısında açmaza doğru sürüklenmesidir. Ancak gezi ruhunun en büyük
 zaafı kendisine ait bütünsel bir dünya görüşünün (tarih anlayışı) ve örgütlen-
 mesinin olmamasıdır. Anti-bilinç, anti-siyaset, anti-iktidar, anti-örgüt temelinde
 yükselen gezi ruhu bir anlamda anti-ütopyacı, sokakta oluşan bir eylem ve bilinç
 biçimi olarak kendini temellendirmektedir. Bu nedenle bütün direniş ruhuna ve
 özgürleşmeye rağmen iktidara uzanamadığından karşıt olarak dünya egemenlik
 çerçevesinin içinde kalıyor, öne çıkardığı özellikleri kalıcı hale getiremediğinden,
 sonrasını bilmemenin getirdiği belirsizlik ve yorgunluk düzenin doğrulanma-

sına, pekişmesine dönüşebiliyor. Ancak küre-muhafazakar otoriterliğin kofluğu, antiliği, tarih dışında yeni ilişkiler gerçekleştirmek isterken ortaya çıkan belirsizlik, ötekileştirme çabası gündelik hayatta, sokakta oluşan bu birlikteliği diri, dinamik tutuyor.

Gezi ruhunun mevcut düzen içinde biçimlenmesinden kaynaklanan zaaflarına karşın el yordamıyla da olsa otorite karşıtlığı ve direnç temelinde temsil ettiği parlamenter düzenin sınırları aşma, özgürleşme, dayanışma, birliktelik ruhuyla yeniyi temsil etme yeteneği var. O'nu önemli hale getiren ve üzerinde durulması, zenginleştirilmesi gereken özelliği de budur. Günümüzde dünyada küreselleşme-karşıtı

olarak görülen hareketler mevcut düzenin açmazlarını ve sınırlılığını içinde taşıyorlar. Buna karşılık gezi ruhu Türkiye'nin özgün sorunlarından kaynaklanan çeşitli açmazları ve imkanlarını tartışmaya izin verdiği için diğer hareketlerle benzer bazı yönlerine karşın, günümüz uygarlık sorunlarını daha geniş bir çerçevede ifade etme ve aşma imkanına sahip. Mevcut dünya düzeninin getirdiği statükoyu aşamayan, yerel kalan, Arap Baharı meydanları ve küreselleşme karşıtı gösterilerin olduğu şehirler bu nedenle yüzünü gezi ruhuna dönüyor. Bu bir rastlantı veya içi boş bir yüceltme değildir. Türkiye Batılaşma serüveninin getirdiği sorunlar yanında, küre-muhafazakar otoriterliğin ve buna dayanak olan mutlak kimliklere dayalı düzenlemelerin hepsinin bir arada olduğu ender bir ülkedir. Doğu-Batı, modern-küresel, küresel-yerel, Müslüman-laik, ulusal-tikel, eski-yeni, Türk-Kürt, Alevi-Sünni, eski-yeni, cami-tarikat, inanan-inanmayan, yoksul-zengin toplumsal muhalefet ve çatışma biçimlerinin bir araya geldiği ve çözümsüz kaldığı, 200 yıllık değişimin oluşturduğu bir sosyoloji "laboratuvarı" gibi! Bu farklılaşmaların, küresel ötekileştirmenin/taşralaşmanın getirdiği sorunların büyüklüğü yanında bütün bunlara getireceği çözümün yaratacağı sıçrama ile dünya çapında bir örnek model olma özelliğini taşıyor. Gezi ruhu-

nun ortaya çıkaran dinamik ve imkanlar da bundan besleniyor. Gezi ruhunun üretimden gelen bir dayanağı ve gücü yok. Ancak gündelik yaşam ilişkilerinde ortaya çıkan değersizleşme, belirsizlik, anlamsızlık, kısır döngü ve açmaza dayalı uyarlık bunalımı, gündelik yaşam ilişkilerinde hissedilen, sokakta ifadesini bulan darlaşmaya karşı yeni bir muhalefeti genelleştiriyor.

Taksim komününün kuruluşunda direnişin sağladığı özgürleşmenin koşullarında, dinsel, etnik, cinsel kompartımanlara ayrılan çeşitli kimlikler arasında doğal olarak sokakta sağlanan birlik, dayanışma en geniş biçimde çözüm imkanı olduğunu bütün açıklığı ile ortaya çıkardı. Taksim isyanı küre-yerel darlaşmaya, taşralaşmaya karşı dünya ölçüsünde başarı kazanan ilk halk ayaklanması olarak (üretimde, ideolojide bir aşama olmamasına karşın) tarihsel-siyasi anlamda verili siyasetlere karşı üstünlük sağladı. Bu nedenle hem gezi ruhunu küçümseyip hem de bu hareketin “küreselleşmeye karşı dünya çapında gerici ulusal bir saldırı” olduğunu söyleyen solcularımız bile çıktı. “Her yer Taksim, her yer direniş” ölçüğünde Türkiye çapında sokak hareketine katılan milyonlarca insan bir direniş ve iktidar odağı olarak verili düzeni, temsili demokrasiyi ve taşralaşmayı aştı. Başbakan artık bu gerçekliği “3-5 ağaç, bir bina” olarak göstermekten vazgeçerek iktidara karşı “ayakların baş olmaya çalışması” olarak tanıttı. Bu anlamda bu halk ayaklanmasının kendiliğindenliği ve örgütsüzlüğünü mevcut literatür, reel siyaset dışında bir başka açıdan düşünmek gerekir. Halk ayaklanmasının bütün kendiliğinden, örgütsüz, yığınsal görünümüne rağmen, kendi içinde sosyalist gruplardan ulusalçılara, CHP’den, sivil toplum kuruluşları ve spor taraftar gruplarına kadar bir dizi örgütlenmenin, birbirini, itmeyen ve birbirinin yerine öne geçmeye çalışmayan muhalefeti, çekirdek örgütlenmesi ve birlikteliği var. Hareketin gücü ve dinamizmini, kendi içinde sokakta örgütlülüğünü “temsili demokrasi” dışında Anadolu Türk halklarının tarihi deneyimlerinden elde ettiği ama sokakta ifadesini bulan “anlık refleksler” (sağduyusu) sağlıyor. 12 Eylül darbesinin getirdiği küre-muhafazakar düzene karşı, 30 yılda gerçekleşmeyen kitlesel muhalefet ve sıçrama gezi direnişinin daha ilk dört gününde kendisini gösterdi. Bu nedenle gezi ruhunun mevcut çerçevesinin ve koşulların getirdiği zaaflarına karşın, küçümsemeden, eski düşünce kalıplarıyla mahkum etmeden, koşulları aşma potansiyeline ve isteğine sahip çıkmak gerekir. Bunun bir yolu da halk ayaklanmasının niteliklerini ve geçmişte ortaya çıkan sokak hareketlerinden farklılığını netlikle ortaya koymaktır. Bu gezi ruhunun kendini sürekli hale getirme, koruma, her değişiklikte meşru kalmasının da şartıdır. Küre-muhafazakar otoriterliğe karşı ortaya çıkan 28 Mayıs-1 Haziran halk ayaklanmasının farklı unsurlarıyla, etnik-muhafazakar, otoriterlik ile yakınlık veya olduğu gibi içirme ilişkisi kurduğunda kendisini savunamaz hale gelmesi tehlikesi vardır. Halk ayaklanması önce kendi gücüne, kendi getirdiği tarihi-siyasi sıçrama ve üstünlüğe bilinç düzeyinde sahip çıkmalıdır.

Gezi ruhunun temsil ettiği direniş ve özgürleşme potansiyeli küreselleşmeye uyumlu mevcut arayış ve çözümleri, taşralaşma çabasını etkisiz hale getirmiş-

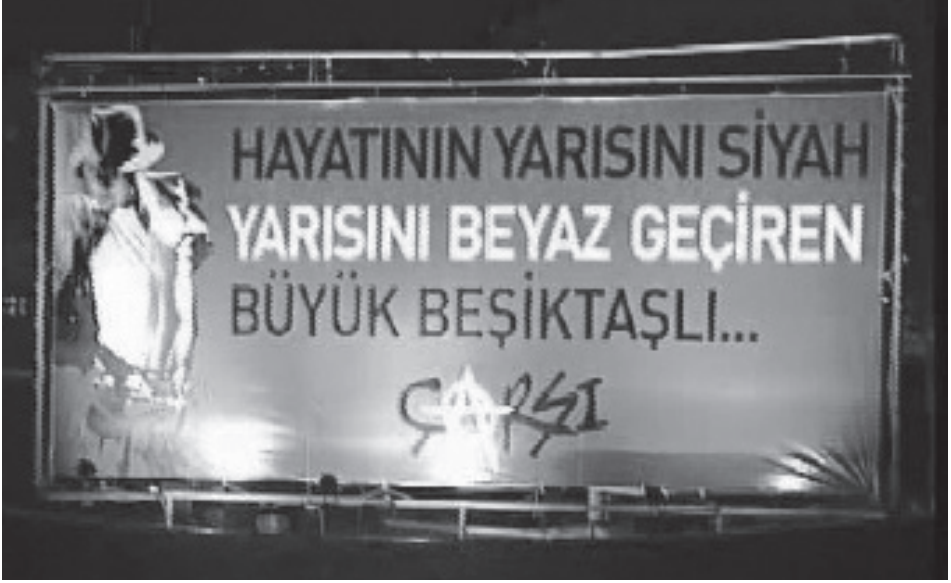

tir. Dine dayalı otoriterlik yanında, silahlı, silahsız Kürt etnik hareketi özellikle bölge dışında sol ve liberal kesim üzerindeki etkisini, kapsayıcılığını yitirmiştir. Bunun getirdiği bir duraksama, şaşkınlık vardır. Yine, örgütün, liderliğin tartışılmaz otoritesi ile özdeşleştirilmeye çalışılan geniş tabanın gezi ruhuna duyduğu sempati nedeniyle, en azından hareketin mecliste-dağda temsilcileri gezi ruhunu desteklememe-ama doğrudan da karşı çıkamama durumuna gelerek, mevcut iktidarın yanı başında tarafsızlaşmıştır. Örgüt ilk defa küre-muhafazakar otoriterlik doğrultusunda inisiyatif geliştiremez durumdadır. Bundan sonra örgütün yapacağı "ses getirici" eylemler, özellikle Hakkari'de, Diyarbakır'da, Türk-Kürt nüfusun birlikte yaşadığı metropollerde yerel ayaklanmalar, şehir muhalefeti devlete karşı değil gezi ruhunun sağladığı tarihi-siyasi üstünlüğe karşı inisiyatifi ele geçirme veya geriye çekme çabasından başka bir şey olmayacaktır. 1 Haziran halk ayaklanmasının ortaya çıkardığı gezi ruhu sokaktaki ayrımcı-şiddeti desteklediği ölçüde kendini tüketme, kendini savunamama zaafıyla karşı karşıyadır. Bu nedenle, muhtemelen bu eylemler iktidar tarafından (belki de PKK'yı aklamayan, ayıran) yerel, bölücü sokak inisiyatifleri olarak gezi direnişiyle birlikte mahkum edilmeye çalışılacaktır. Bu tür sokak eylemleri, yerel kalkışmalar öncelikle gezi ruhunun tarihi-siyasi düzeyde kazandığı üstünlük ve prestiji yıkmak, savunulamaz hale getirmek için kullanılacaktır. Bu açıdan gezi ruhunun kendisine üstünlük sağlayan sokakta sağladığı birliği yeni bir aşamaya ulaştırıp süreklilik ve bilinç kazandıramadığı takdirde kolaylıkla sokakta (dağda, şehirde) gerçekleştiren ve 30 yıldır niteliksel bir aşama kaydedemeyen "terör" ile bütünlüştürmek

mümkün olacaktır. Gezi ruhu büyük bir aşamadır ancak bunun örgütlü, bilinçli bir nitelik kazanması gerekir. Bu nedenle kendi özelliklerini tanımlarken etnik, dini, ayrımcı, otoriter başka sokak hareketlerini de tanımlaması ve elde ettiği üstünlüğü koruması gerekir.

Gezi ruhu karşısında sokaklara dökülmek istenen ancak en azından şimdilik başarılı olmayan dinsel nitelikli yığınlar (Beyaz Türk-Müslüman Türk, inanan-inanmayan çatışması) yerine veya da bununla beraber etnik, ayrımcı nitelikteki muhalif kitle öne çıkarılmak istenmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken dini küre-muhafazakar otoriterlik ile kesin olarak kendini ayırtıran halk ayaklanmasının etnik küre-muhafazakar kimlik ve otoriterlik ile arasındaki farklılığı net bir biçimde ortaya koyamamasıdır. Bu belirsizlik gezi ruhunu darlaştırabilir, yanlışlıklara sürükleyebilir. Gezi direnişi öncesi etnik direniş temelinde Türk karşıtlığı ile kendini tanımlayan örgütün en büyük harekete geçirici temaları (kimliği) olarak görülen ve üzerinden örgütlenmeyi sağladığı "militanlık", "kahramanlık" "dağlar", "işkencede ölenler", "yerel-askeri üstünlük", "yerel-kültürel giysiler, poşular", "zılgıtlar", "bayraklar", "askeri-siyasi ritüeller", "parti disiplini", "Kürt kimliği" gezi ruhu karşısında birden dar görünmeye başlamıştır. Gezi ruhunun ve direnişinin üretimde dayanağı yoktur, ama esas dayanağını ve gücünü mevcut egemenlik ilişkilerini reddeden bir şehir/uygarlık hareketi olması sağlamaktadır. Gezi ayaklanmasının Batı merkezli askeri, siyasi, iktisadi, iletişim kaynaklı dünya egemenlik ilişkilerinin biçimlendiği, toplumlararası ilişkilerin kurulduğu, örgütlendiği İstanbul başta olmak üzere Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde başlaması ve şehir/uygarlık muhalefeti olarak ortaya çıkması her türlü taşralaşma, darlaşma girişimini geçersiz hale getirmiştir. Taksim Komünü'nün bayrağının ay-yıldızlı Türkiye bayrağı olması bu açıdan önemlidir. Aralarında mutlak duvarlar çekilmeye çalışılan, birbirini ötekileştirerek özgürleşmenin olacağını sanan geniş kitleler yeni bir seçenek olabileceğini görmüş, mevcut siyasetin dışında dayanışma, birleşme umuduna doğru yönelmiştir. Bunu sadece Taksim Meydanı olarak görmemek gerekir, Ankara, Diyarbakır, İzmir, Tahrir, Atina, Bağdat, Şam, Tahran başta olmak üzere tüm dünya meydanları yüzlerini umutla gezi ruhuna çevirmişlerdir. Önemli olan Türkiye bu ruhu temellendirerek karşılık verebilecek midir?

Küre-muhafazakar otoriterliğe ve kalpazanlığa dayalı günümüz koşullarına uyum gösterdikleri için ilerici sayılanların, yeniyi, özgürleşmeyi temsil ettiklerini söyleyenlerin mevcut dünya egemenliğinin, küresel vesayet ve statükonun, farklılaşmanın, taşralaşmanın, uydulaşmanın temsilcileri olduğu biber gazlarıyla, cadı avına dönüşen tutuklamalarla, gerekirse para-militer sokak güçlerinin ya da ordunun devreye girmesi için yapılan hazırlıklarla şiddete dayalı kıyıcı, otoriter, farklılaştırıcı yüzleri ortaya çıkmıştır. Küre-muhafazakarlık maskesini devlet-camii özdeşliği ekseninde yeni-Osmanlılık olarak yüzlerine geçirenler içe dönük farklılaşma ve çatışmaları, statükoyu devam ettirme ve çözüm olarak sunma niyetinde olduklarını (halk ayaklanmasını bastırmadaki rolleri nedeniyle Başbakan'ın yüceltmesiyle) "Polis destan yazdı!" diye övünebilmişlerdir. Geç-

mişte Osmanlı'nın Batı'ya karşı ordularının zaferleriyle, Kurtuluş Savaşı destanı ile övünen devlet şimdi "polisin destan yazması" ile övünmektedir! Bu küre-muhafazakar otoriterlik ve vesayetin ne kadar içselleştirildiğini göstermektedir. Polis adeta mevcut statükonun Türkiye'deki milis gücü (halka yabancı "düzen muhafızı") olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin Batı'sında "destan yazan" polis Güneydoğu'da ise yerini PKK milislerine (sözde "öz savunma güçleri"ne) terk etmiş durumdadır. Bunun bir adım önüne gidersek Türkiye'nin dış siyasetteki en önemli gücü olan ordu (aynı zamanda NATO/cephe ordusu) kışlasına veya Silivri'ye hapsolürken, Suriye'de ordunun görevi de eli kanlı para-militer, başıbozuk milislere bırakılmıştır. Türkiye'de devlet ne yeni siyaset ve ideolojinin yeniden üretilmesini, toplum kimliğine temel olmasını başarabiliyor, ne de mevcut toplum kimliğini koruyabiliyor. Devlet işlevsiz, görevsiz, görüşsüz kaldıkça, toplumun birlik ve dayanışmasını sağlayamadığından içerde ve dışarıda devlet-cami dayanışması-birliğinden ve bunun siyasi-askeri muhafızlığını üstlenen başıbozuk milislerden çare bekliyor. Ancak bunun geçerli yol olmadığı da açıktır. Bu nedenle içerde ve dışarıda devlet-cami otoriterliğini öne çıkaran Erdoğan'ın tasfiye edilmesi, dikbaşı, otoriter, öfkeli, halden anlamaz eleştirisiyle, çatışma tehdit ile halka tevekkül içinde boyun eğdirerek, Devlet-Cami siyasi özdeşliği yerine daha yumuşak, merhametli, barışçı, şefkatli olduğu söylenen Devlet-Tarikat-Cemaat dinsel otoriterliği ikame edilmeye çalışılmaktadır.

Gezi ruhu sadece küresel otoriterlik ve kalpazanlığın uzantılarının girişimlerini, niyetlerini açığa çıkarmakla kalmamış, küreselleşmeyle konumları sarsılan, yeni gelişmelere bir tepki olmaktan ileri gitmeyen, kendisini darlaştıran ve

bütünsel kavrayışı “bayrak gösterisi” olmaktan ileriye gitmeyen modern-muhafazakar-laik muhalefeti, Kemalist-ulusalcılığı da dönüştürmüştür. Bu kesimin seçkinci, ordudan/darbeden medet uman, halkı horlayan, Müslümanları, Kürtleri dışlayan görüşleri eylem içinde sağlanan birlik ve dayanışma ruhu içinde ortadan kalkarak 100 yıllık açmazlarını aşmışlardır. Direniş sırasında üstünlük ve sahiplik taslamadan, hareket içinde sıradan “ayaktakımı”, “çapulcu” olmayı öğrenmiş ve benimsemişlerdir. Taksim isyanının içinde Kemalist-seçkinlerin olduğunu söyleyerek hiç kimse gezi ruhunu eleştirmeye, küre-muhafazakar otoriterliğin yelkenlerini şişirmeye bahane bulmasın. Modern-muhafazakar -Kemalist kesimin bu direnişteki rolünü, desteğini kimse atlamasın ve küçümsemesin. Onlar da Çarşı taraftarlarının, anti-kapitalist Müslümanların, genç öğrencilerin, anarşistlerin, lezbiyenlerin, gaylerin, çevrecilerin, Kürtlerin, devrimcilerin yanında “çapulculuğa” soyunmuşlardır! Direniş sırasında anti-kapitalist Müslümanlar ve devrimci-muhafazakar-Batıcı sol muhalefet de ilk defa bir halk hareketinin içinde yer alarak görüşlerinin geçerliliğini sınamış, geçmişte savunduğu görüşlerinin şematikliği, barikat edebiyatının, örgütlenmelerinin kofluğu ortaya çıkmıştır. Taksim Komünü’nde ve o’nu yaşatan halk ayaklanmasında toplumsal muhalefet açısından alınacak belli dersler yanında, pratikte büyük bir aşama söz konusudur.

1 Haziran halk ayaklanması toplumlararası ilişkilerde mevcut statükoyu ve vesayete karşı dev bir sıçrama, küreselleşme dönemi koşullarında iktidar düzeyinde değil ama direniş, birlik, dayanışma ve özgürleşme ruhunu ortaya çıkarmak açısından bir “devrim”dir. Bu devrimci dalganın üzerine çıkanlar yükselmiş, dalganın önünde duranlar, gezi ruhuna inanmayanlar değişimin dışında kalmışlardır. 1 ay önce kaçınılmaz küresel değişimi temsil ettiği, dünyaya uyum gösterdiği söylenen etnik, dini kimliğe dayalı siyasetler, vazgeçilmez önderler, bunun karşısında açmaz içinde bocalayan, parlamenter düzen içinde resmi muhalefeti temsil eden siyasi partiler gezi ruhunun ortaya çıkardığı dalganın altında kalmışlardır. Önerdikleri çözümü bugün eskisi gibi rahat savunmak mümkün olmamaktadır. Mevcut parlamenter düzenin otoriter, halkı birbirine kırdırıcı, birbirlerini ötekileştirici, dışlayıcı yüzü bütünüyle açığa çıkmıştır. Dine ve ırka dayalı siyasi hareketlerin birlikte Anayasa yapmaya koşulduğu, bunu engellemek için ortaya çıkan parlamenter muhalefet ve direnç önemsizken gezi ruhu bu verili gündemi çöpe atarak, başköşeye kendini yerleştirmiştir. 1 Haziran’da doruğa ulaşan halk ayaklanması sadece Türkiye ile sınırlı olmayan yeni bir denge-sizlik yaratmıştır. Türkiye bayrağı artık Taksim Komünü’nün ve gezi ruhunun da bayrağıdır. Bu nedenle Yunanistan’da, Mısır’da, Brezilya’da küresel uygulamalara karşı çıkan isyancılar bayraklarına, flamalarına “ay yıldız” çizmişlerdir. Gezi ruhu tarihi-siyasi açıdan kendini ifade eden bir ölçüt getirmiştir. Artık bu ölçütün dışına çıkanların birlik, dayanışma ve özgürleşmeyi temsil etme veya gezi ruhuna ortak olma imkanı yoktur. Başbakan bu aşama nedeniyle evlere “ölçülü” bayrakların asılmasını, hatta “üç hilalli” Osmanlı-hilafet bayra-

ğının da asılabileceğini söylemek zorunda kalmıştır. Bayrak toplumun birliği ve dayanışması açısından en büyük, en geniş soyutlamadır. Sınıf çıkarlarının, çeşitli toplumsal ayrıcalıklarının, taşralaşmanın üzerinde toplumlar arası ilişkiler içinde ortaya çıkan farklılaşmaların bir bilincidir. Bu anlamda ay-yıldızlı bayrağın Türkiye dışında küre-muhafazakar otoriteye karşı dayanışma ve birliğin bilinci haline gelmesi toplumlar arası ilişkilerde mevcut dengenin tartışıldığının bir göstergesidir. Taksim Komünü ve gezi ruhu gerçekleştirdiği tarihi-siyasi sıçramayla sadece toplum içindeki farklılıkları aşmakla kalmamış, toplumlar arası ilişkiler içinde de belli bir saflaşmanın ifadesi olmuştur. Ancak bugünden hemen yarına küre-muhafazakar otoriterlik karşısında bir başarı beklentisi içine girmek büyük bir yanılgıdır.

Küre-muhafazakar otoriter düzen geçmişe göre moralini, toplum düşüncesi üzerindeki egemenliğini yitirmiştir. Ancak siyasi anlamda geri çekileceğini beklemek ham bir hayaldir. Bu alttan gelen dalgaya karşı koymaya çalışan iktidar ve uzantıları şaşkınlık içinde en sert tedbirleri, soğuk savaş dönemi anti-komünist muhafazakar-İslamcı söylemi öne çıkarmışlardır. Karşılarındaki “dış düşman”ın belirsizliği nedeniyle içe dönük, toplumun birlik ve dayanışmasını tahrip eden, dinsizler, bölücüler, camide içki içenler, yabancı ülkelerin ajanları, boğazda viski içenler, Ermeni-Rum döller, başörtüsüne el uzatanlar, inananlar-inanmayanlar gibi aşağılama ve dışlamaya dayalı kara-propaganda yanında zalimliklerini, otoriterliklerini, ayrıcalıklarını korumaya yönelik mağduriyet edebiyatını piyasaya sürmüşlerdir. Belli bir siyasi partinin görüşüyle, Devlet-Cami cemaatinin özdeşleştirilmesi sonucu bunun dışında kalanlar bütünüyle marjinal olarak görülerek, devlet-dışı, düzen-dışı, din-dışı olarak değerlendirilmektedir. Başbakan’a göre Türkiye’nin adeta yarısı “toplama kampı”na atılacak, diğerlerinden tecrit edi-

lecek bir tehdit olarak gösterilmektedir. Bu nedenle geçmişte birbirinden farklı dünya görüşlerine, farklı toplumsal kökenlere, farklı siyasetlere sahip olan kesimler devlet ile özdeşleşemediği için marjinal olarak tanımlanan (Devlet-Cami cemaatinin temsil ettiği resmi görüş ve örgütlenme dışında) toplumsal muhalefetin, antici sözcüsü haline gelmişlerdir. Bu antici-muhalefet tüm toplumu, etnik, dini kimlikleri de kapsayacak ve aşacak ortak bir siyasete, devlete dönüşmediği, bunu amaçlamadığı müddetçe kendini tüketecektir. Günümüzde yeniden biçimlenen toplumsal düzen içinde kendine yer bulamayan, dışlanan veya kendi dar statükoları içinde kalmak şartıyla düzen içinde yer bulan geniş toplum kesimleri gezi ruhunun temsil ettiği dalgaya katılarak yeni bir bilinçle dönüşmüştür. Bir bütün olarak parlamenter düzenin dışına atıldıkları veya düzen içinde marjinalleştirildikleri için bu geniş muhalefetin içinde seçkinci-Kemalistler, anarşistler, Müslümanlar, liberaller, Kürtler, futbol taraftar grupları, gayler birlikte var diye yadırganmamalıdır. Artık camide içki içtiler, direnişte kolkola girdiler, öpüştüler, birlikte yattılar, sosyalist değiller diyerek çeşitli bahanelerle gezi ruhunun dışında kalanlar rahat değildir. Bu “karışık-birlikteliğin”, yığın hareketinin her dışına çıkış, karşı çıkanların küresel vesayet ve statüko yandaşı olarak otoriterlik ve saldırganlıklarının, muhafazakarlıklarının ortaya çıkacağına göstergesi olacaktır.

Taksim komünü, gezi ruhunun somutlaşmasıdır, yeni bir başlangıç için büyük sıçramadır, kendi belli-belirsiz hukukunu, ahlakını, değerlerini, moralini, bayrağını getirmiştir, ama mevcut kararsız denge içinde bunları sürekli hale getirerek, kendini savunan yönlerini geliştirmesi, belirsizliği aşması gerekir. Küre-muhazakar dünya düzenine uygun olarak ortaya çıkan ve barış sağlayacağı söylenecek empoze edilen mutlak farklılaşmalara, kompartımanlara dayalı yeni toplum yapı şimdi tam tersine çatışmanın, provokasyonun temeli haline gelmiştir. Bu yapının zaafları öne çıkarılarak Türk-Kürt, Beyaz Türk-Müslüman Türk, inanan-inanmayan gibi karşıtlıklarla toplumun çeşitli kesimleri birbiriyle tehdit edilerek bütün toplum küre-muhazakar otoriterlik ve uzantıları tarafından “tevekkülle” teslim alınmaya çalışılıyor. Erdoğan’ın halka karşı öfkeli, dengesiz tavrı içerde ve dışarıda küre-muhafazakar otoriterliğin baskısı ve şiddetine, provokasyonuna dönüştükçe halkın tepkisi “Erdoğan’dan kurtulma” ile sınırlanmaktadır. Artık Erdoğan’ın mutlak otoritesi ve kişisel karizması da tartışılır durumdadır. Parti içi sorunlar, karşı çıkışlar şimdiden görülmeye başlamıştır, seçimler de garanti değildir. Mevcut parlamenter düzene olan inanç yitirildiği için çıkacak her türlü sonuç şimdiden tartışmalıdır.

Türkiye’nin başbakan tarafından inanan-inanmayan olarak yarı yarıya bölündüğü, bunun yanında etnik açıdan da farklılaştırılan, birbirini ötekileştiren siyasetlerin açmazından, çatışmadan kaçınmak için, gerçek çatışmanın, Doğu-Batı çatışması ve farklılığının gündeme getirilmesi ve bu çatışmayı aşma bilincinin oluşturulması gerekir. Temel çatışmanın günümüzde aldığı biçimin tartışılması, Doğu-Batı çatışması içinde Amerika lehine kurulan günümüz dünya egemenlik dengesinin tasfiye edilmesi hep birlikte özgürleşmenin önünü açacaktır. Halkın özgürleşmesi

zor, sorumluluk ve sabır isteyen, halkın gücü ve potansiyeli bütün yönleriyle ortaya çıktığında gerçekleştirilebilecek, toplumlararası ilişkileri kapsayan, tarihi bir olaydır. Toplum içindeki farklılaşmalara, çatışmalara dayalı siyaset, verili iktidar ve muhalefet açısından kısa vadede başarılı gibi görünüp safların sıkışmasına yol açsa bile sonuçta bu farklılaşmalar sadece sokakta değil iktidarın ve muhalefetin kendi içinde de çatışmaya dönüşerek, kendi konumlarını tartışılır hale getirmektedir. Siyatsiz kalmak, toplumlararası ilişkiler içindeki mevcut kurulu dengeye karşı bağımsız bir siyaset yürütememenin karşılığı toplumun yönetilemez hale gelmesidir. 28 Mayıs-1 Haziran halk ayaklanması bu anlamda küre-muhafazakar dünya egemenliğine karşı çıkarken Türkiye'ye sahip çıkma, geniş kitlelerin kendi kaderini kendisinin belirleme çabasıdır. Ancak hiç kimse sabırsız olma sorumsuzluğuna sahip değil, bu sabırsızlık halkın birlik, dayanışma ve özgürleşmesine karşı, onu saptıran, Amerika'nın veya onun desteklediği bir darbe veya sokaklar aracılığı ile Türkiye'nin yine önünü kesecek bir hamleyle dönüşebilir. İktidar'ın kendi konumunu korumak için gezi ruhunun sağladığı olumlu havanın karşısına, bu havayı dağıtmak için, "Devlet-Cami cemaati"nin bütün kıskırtmalara karşın Başbakan'ın istediği yola girmemesinin de etkisiyle, PKK ile yürütülen "çözüm-şiddet süreci"-ni hızlandırmayı koyması, siyaset yerine bir başka sokağa dayalı provokasyon ve farklılaşma yolunun seçildiğinin bir işaretidir. Bunun ile ilişkili olarak ortaya çıkan diğer bir süreç "Erdoğan'sız yeni bir dindarlık"tır.

Batı açısından da yönetemeyen veya kendisine verilen belli bir rolü üstlendiği ve görevini bitirdiği, yeni gelişmeler önünde engel olduğu anlayışıyla artık

kurtulması gereken bir ağırlık olarak görülmekte, son bir defa ayrılırken de kendi konumlarını pekiştirecek eylemlere ve kararlara sürüklenmesi sağlanmak istenmektedir. Böylece Erdoğan'ın temsil ettiği Devlet-Cami otoritesine dayalı siyasi "yeni-Osmanlılık" yerine, daha içe dönük, siyaset-dışı, teslimiyetçi, sivil, şefkatli, merhametli, hoşgörülü olarak tanımlanan bir dindarlığı temsil eden tekke-tarikat otoritesi ve temsilcileri öne çıkarılmaktadır. İçerde ve özellikle dış siyasette Devlet-Cami özdeşliğinin siyasi tavrına ve katılımına karşı tekke ve tarikatların "neşesi", şevkati, farklılıklara hoşgörü ile bakması (!) alternatifi gündemdedir. Erdoğan da bunun farkında olduğu için, gezi ruhuna saldırırken kendini cami kitlesine dayayarak küre-muhazakar İslamîyet içindeki cami-tarikat yol ayrımına karşı da kendi saflarını sıklaştıracak bir tavır almaktadır. Bu nedenle soğuk savaş dönemi anti-komünist dini propaganda, çatışma ve farklılaşma anlayışı en sert biçimiyle gündemdedir. Ancak bu tavır geçersiz kaldıkça Erdoğan'ın varlığı da tartışmalı hale gelmektedir. Bu nedenle küre-muhafazakar otoriterliğe karşı oluşan toplumsal muhalefetin karşısına AKP içinden veya dönüştürülerek, uyumlu yeni bir İslamcı örgütlenme oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu kesimin AKP dışındaki partilerdeki uzantıları yanında devlet kadroları içinde de azımsanmayacak bir taraftarı vardır. Mevcut dünya egemenliğine karşı sıçrama, aşama yerine, eylemleri, kararlı tavır halk üzerinde baskı ve ayırışmaya, provokasyona dönüştükçe başbakan da (halk değil) saf dışı kalacaktır.

Erdoğan'ın Gezi ruhunun karşısına Devlet-Camii cemaatini koyarak başlattığı yeni süreçte, toplumu bölerek çatışmayı öne çıkaran, soğuk savaş yöntemlerine dayalı "eski dinci-muhafazakar" yöntem, günümüzün zenginleşmiş, yeni tüketim kalıplarına ve Batı'ya uyumlu "yeni dindar" kesime hitap etmemekte, tam tersine rahatsız olmaktadır. Erdoğan bir tür açmaz içinde gezi ruhunun karşısına Türk-Kürt ayırımına dayalı "barış-şiddet süreci"ni koyarak siyasi düzeyde üstünlüğü, tartışılmazlığını elinde tutmaya çalışırken aynı zamanda bu sürecin sonuçları nedeniyle kendini tasfiye edecek yola da girmiştir. Türkiye giderek toplum düzeyinde her yönüyle birbirine karşıt haline getiriliyor. Doğulu-Batıcı, laik-Müslüman, Beyaz Türk-Müslüman Türk, ulusalcı-tikel, camii-tarikat, inanan-inanmayan gibi bir dizi farklılaşma içinde spor taraftarları bile kendi içinde farklılaşıyor. Bu farklılaşma karşısında yine küre-muhafazakar otoriterlik içinde kalarak insanlara çatışmayı göstererek razı edilmeye çalışılan yol, Devlet-Cami cemaatine dayalı siyasi yeni-Osmanlılık anlayışına karşı Devlet-tarikat-cemaat özdeşliğine dayalı yeni küre-muhafazakarlıktır. Bu yeni zengin İslamcı kesimin hem yaşam tarzına, hem de çıkarlarına en uygun yol olarak benimsemektedir. İçerde ve dışarıda halkı tevekkül içinde her türlü farklılaşmaya razı eden bu yol "kaos içinde birlik, birlik içinde açmaz"ın da ideolojisi haline gelmektedir.

Önümüzdeki dönemde sokakların daha çok öne çıkacağını söyleyebiliriz. Ancak olayların akışına kapılıp bir şeyi hatırlatmaktan da kaçınılmamalıdır. Sokaklar önemlidir, ancak kendi başına belirleyici değildir. Sosyologca'nın 2011 yılında, 1. Sayı'sında çıkarken yazdığımız Önsöz'de, Sosyologca'nın sokakta kurulan bir

akademi olduğu, sokağın sesi olacağını, ama sokağın kendiliğindenliğine, gürültüsüne teslim olmayacağını temel perspektifi olarak vurgulamıştı. “Sokakta bulduğumuz ve bütünleştiğimiz için *Sosyoloğa* hayatın içindedir, sokaktadır, ama biz onu sokakta bulmadık. *Sosyoloğa* başka yerde dikiş tutturamadığı için sokakta kurulmuyor. Dünyaya olduğu gibi kendisine de huzursuz, atak, eleştirel bakacak. Ama başıbozuk olmayacak.” Bu tavrımız şimdi de geçerlidir. Bunun geçerli bir nedeni vardır. Baykan Bey 22 yıl önce *Sosyoloji Yıllığı*’nı çıkarırken de bu amaca dayanmıştı. Türkiye temel gündem ve sorunlarının bağımsız bir bakış açısıyla tespit edilemediğini, ülke gündeminin çok kısa fasıllar içinde güncel siyasetten etkilenecek hızlı bir biçimde değiştiği bir ülke. Bu durumda geçmiş ve bugünü kapsayan uzun vadeli perspektifler koymak, ortak çalışma sistematiği ve tavrını göstermek mümkün olmamaktadır. Bugün de temelde değişen bir şey yoktur. Bunu Türk sosyolojisinin ve toplum düşüncesinin bir “çocukluk has-

talığı” olarak tespit etmiştik. Sokağın pratiği, gündelik koşuşturması, en uçlara kadar giden coşkunun birden en altlara inmesi, kırılmalar, tekrar yükselmeler, sokak içinde çeşitli gelgitler önemsenmekte ve giderek insanların bütün enerjilerini almakta, tüketmektedir. Bunun sonucunda sistematik bakış açısından yoksun, anlık durum saptamaları öne çıkmakta, olayların peşinde sürüklenmekten, olayların bütün içinde değerlendirilmesi ihmal edilmektedir. Bu nedenle pratikte kurulan geçici birliktelikleri kalıcı hale getirmek, bilinçle donatmak da mümkün olmamaktadır. Güncel siyasi pratiğin darlığına kapılmamak küreselleşmenin bir fraksiyonu haline gelmemek, sadece bir tepki olmaktan çıkmak için gereklidir.

1 Haziran ayaklanması ve sokak muhalefetinin mevcut dünya egemenlik düzeni ve uygulamalarına karşı getirdiği eleştirel yön, kendini savunma ve ortaya koyma biçimi sosyolojinin teori ve uygulamalarını aydınlatacak sayısız malzemeye sahiptir. Ancak kazanılan başarıya, gerçekleşen aşamaya bilinç düzeyinde sahip çıkılmayınca, yontemsizlik, belirsizlik, örgütsüzlük, inkarcılık, kendiliğindenlik, anticilik, tutarsızlık sokağın övgüsüne, gelip-geçici birlikteliklere dönüşebilmektedir. Küreselleşme koşullarında ortaya çıkan Türkiye’deki halk ayaklanması yeni bir durum ortaya koymuştur. Ancak mevcut koşulları aşamadığı için egemen dünya görüşünün ve siyasetin zaaflarını kendi içinde taşımaktadır. İktidar perspektifini reddeden, temelsiz, tarihsiz, yönsüz, öngörüsüz her hareket sonuçta tikelci taleplerin, güncel siyasetin peşine takılmaya, kendiliğindenliğin ve belirsizliğin yüceltilmesine dönüşerek kendinin inkarına ve teslimiyete zemin hazırlar. Bugün gelinen noktada parlamenter düzeni, küre-muhafazakar otoriterliği etkisiz hala getiren “sokak muhalefeti” önemsenmelidir. Ancak esas aşama ve başarı sokak muhalefetine ve bugüne teslim olmadan küre-muhafazakar otoriteye karşı çıkışı kendi gerçek zemini olan tarihi mirası ile buluşturarak insanlık için bir sıçramaya, düzene ve örgütlülüğe dönüştürmektir. Yeni bir başlangıç ama gerçek, tarihi bir başlangıç ve sıçrama ancak böyle mümkündür. Türkiye küreselleşme döneminde, dünya ölçeğinde ortaya çıkan devrimci dalganın odağı olma imkanına sahiptir. Türkiye’nin Doğu-Batı çatışması içindeki özel konumunu ve yerini günde getirmeden bu role sahip çıkması mümkün değildir. Kitle muhalefeti ve değişim şu anda var olan öncüllerden, koşullardan, sorunlardan doğar, ancak değişimin esas bilinci geçmişin yanlıgılarından ve pisliklerinden kurtularak toplumun yeniden kuruluşunu gerçekleştirmek için gereklidir. Devrim veya toplumsal dönüşüm ve sıçrama bundan başka bir şey değildir. Bu dönüşümün belli bir yöntemi/bakış açısı olması, olmazsa olmaz bir koşuldur.